

JOGÉRVÉNYESÍTÉS – IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS

LUGOSI József
doktorandusz (ELTE ÁJK)

1. Bevezetés

A cím szerinti tanulmány megírását két különböző ok motiválta. A jelen írás szerzőjének volt szerencséje részt venni még 2014. december 13-án Győrben, a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Doktori Iskolája által megrendezett doktorandusz-konferencián,¹ amelyen „A jogérvényesítés tényleges és átmeneti akadályai a polgári peres eljárásban” címmel tarthatott referátumot. A konferencián az előadás elhangzását követően kérdésként merült fel a „jog” és az „igény” egymáshoz való viszonya, illetve az érintett eljárásjogi intézmények mögötti magánjogi tartalom. Az előadással összefüggésben megnyilvánuló új impulzusok, más szempontú megközelítések segíthetik a téma továbbgondolását, új alapokra helyezését. Jelen írás elkészítésének másik indoka a tervezett, az elkészítés fázisa előtt álló PhD-dolgozathoz való kötődése, ugyanis az adott tanulmány annak egyik alkotóelemét, építőkövét képezheti, mert közvetlenül és szervesen kapcsolódik a jogérvényesítés/igényérvényesítés polgári perbeli folyamatához. A polgári peres eljárásban ugyanakkor többször is találkozhatunk – általában nem a hatályos Polgári perrendtartás előírásainak szintjén – mind a „jogérvényesítés”, mind az „igényérvényesítés” fogalmával. A tanulmány e kifejezések háttértartalmának teljesség igénye nélküli, az adott keretek közötti megfjtésére próbál kísérletet tenni.

Jelen dolgozat négy részre tagolódik: a bevezető rendelkezések mellett, a jog (követelés) és igény kapcsolatának elemzésére, a jog (követelés) és az igény-fogalom megjelenésére a határon átnyúló vitarendezés folyamatában (európai fizetési meghagyásos eljárásban, kísértékű követelések európai eljárásában, és a fizetéseképtelenségi eljárásban), valamint végül, de nem utolsó sorban a ta-

¹ Győr, 2014. december 12. A jogtudomány sajátossága című PhD-konferencia.

nulmányt záró gondolatok, illetve következtetések, konklúziók megállapításából áll. Az okok előrebocsátása mellett tényként állapítható meg, hogy mindkét, a címben jelzett kifejezés, a „jogérvényesítés” és az „igényérvényesítés” is gyakran fordul elő a polgári eljárásjogban, jelen tanulmány a két fogalom viszonyát, dogmatikai alapjait próbálja bemutatni, elemezni. A „jogérvényesítés” és az „igényérvényesítés” kifejezésekben közös második tagzó, az „érvényesítés” szó. Az „érvényesítés” kifejezés jelentése: érvényre juttat, hatásosan él vele.² Az „érvényesítés” kifejezésben érződik ugyanakkor, hogy az azt gyakorló személy véghezviszi az akaratát, szándékát, elképzelését. Az „érvényesítés”-definícióban az lehet a kérdés, hogy a jogát, illetve az igényét érvényesítő fél érdekében, ahhoz, hogy ezt teljesítse, teljesíthesse a polgári peres eljárásban, milyen mértékben működik közre a bíróság, és az ott elért eredmény mennyiben minősül a fél saját érdekkijáró/érdekérvényesítő képességének.

2. A „jog” és az „igény” kifejezések kapcsolata a múltban és a jelenben

Az elemzés következő lépése az összetett szó másik szavának, az első szótagnak az értelmezése. A gondolatmenetet továbbfolytatva a két összetett, több szóból álló kifejezés különbözősége annak első szavából, a „jog” és az „igény” szavak eltérő jelentéstartalmából vezethető le. A jog általános – és a magánjogi megközelítésnél szélesebb – értelemben az állam által kötelezővé tett magatartási szabályok összessége.³ A jogra vonatkozó meghatározásnál releváns, hogy az kétféle értelemben is megjelenik, és az a „jogérvényesítés” fogalmának értelmezésénél is megjelenik. A jog részben az a jogosultság, amely az adott jogalanyt (személyt) megilleti (*alanyi jog*), részben az az állam által alkotott, rendszerint kötelező erővel bíró norma, szabály, amely főszabály szerint mindenkire nézve kötelező hatállyal bír (*tárgyi jog*). Az alanyi jog *személyhez kötődő* jogosultság, amely akarati-tudati elemet is magába foglal (a fél kívánja-e a jogát érvényesíteni). A jog a tárgyi jog aspektusából jogszabályt jelent, amely az anyaghoz, a joganyaghoz (*tárgyhoz*) *kapcsolható*. Jogelméleti megközelítésben, a kiváló jogfilozófus, Horváth Barna szerint *a jog a társadalom leginté-*

² Magyar Értelmező Kéziszótár. Kilencedik, változatlan kiadás, I. kötet. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2000. 355. [a továbbiakban: MÉK]

³ MÉK i. m. 626.

*ményesebb eljárási szerkezete.*⁴ A jog része a magánjog (polgári jog), amely a privátautonómia joga. A privátautonómia joga „biztosítja és oltalmazza a személyek önálló, más hatalomtól független, autonóm kapcsolatait, autonóm társadalmi-jogi szervezkedéseit, egymáshoz fűződő személyi és vagyoni viszonyait, szervezeti viszonyait, és amely – az állami befolyás különféle eszközeivel és módszereivel, továbbá a magánjog szervező szerepe révén – kijelöli az egyéni és szervezeti autonómia határait”.⁵ Az igény kifejezés a szótári definíció szerint a jogos(nak) tekintett kívánságot, követelést, eljárást takarja.⁶ Igény alatt értjük azokat a követeléseket, amelyeket valaki egy konkrét magánjoga alapján harmadik személyek ellen támaszthat.⁷ Az igény elsősorban polgári és nem polgári eljárásjogi jelentéstartalommal fordul elő (pl. tulajdoni igény, jótállási igény, szavatossági igény, kötelesrész kiadása iránti igény, hagyatéki hitelezői igény stb.). A polgári jogi jogvitákra vonatkozó jogérvényesítés és igényérvényesítés folyamatában közös elem, hogy azok rendszerint a polgári ügyekben eljáró bíróság előtt kezdeményezett eljárásban realizálódnak. A jogérvényesítés és az igényérvényesítés kifejezések is megtalálhatóak a hatályos Pp.-ben, bár nem szó szerinti formában, hanem egyéb, különböző kontextusban. A jogérvényesítés-fogalom – attól természetesen eltérő jelentéssel – a „jogérvényesítés-segítése elveként” szerepel a hatályos Pp.-ben az 1999. évi CX. törvény hatálybalépése óta.⁸ Az igényérvényesítés tipikus jogszabályi megjelenési formája a „végrehajtási igényper” (Pp. 371–385. §), a „követelés” érvényesítésének jellegzetes normatív szabályozása a „követelés behajtása iránti per” (Pp. 385. §). A bírói joggyakorlat a szerződés hatálytalansága kapcsán is értelmezte az „igény” kifejezés fogalmát. A fedezetelvonó szerződés egyes jogalkalmazási kérdéseiről szóló 1/2011. (VI.15.) PK vélemény definiálja az igény fogalmát. A PK vélemény szerint ahhoz, hogy a jogosultnak a kötelezettel fennálló jogviszonyából eredő követelése *az igény állapotába kerüljön*, az szükséges, hogy bírósági úton kikényszeríthető legyen.⁹ A PK vélemény szerint „a követelés akkor minősül

⁴ HORVÁTH Barna: *A jogelmélet vázlata*. Máriabesnyő-Gödöllő, Attraktor, 2004. 186.

⁵ LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Budapest–Pécs, Dialóg-Campus, 2002. 20.

⁶ MÉK i. m. 584. Az igény: kívánság, követelés, óhajtás, szükséglet, kíváncsalom, jogosultság, kereset, kereslet. KISS Gábor: *Magyar Szókincstár – rokon értelmű szavak, szólások és ellentétek szótára*. Budapest, Tinta Könyvkiadó, 1999. 378.

⁷ Révai Nagy Lexikon. 10. kötet. Budapest, Hérolld-Jób Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt. 1914. 487.

⁸ Lásd a hatályos Pp. 7. § (1)–(2) bekezdését. A 7. § (2) bekezdés első mondatát a 2007. évi CLI. törvény állapította meg.

⁹ 1/2011. (VI.15.) PK vélemény.

igénynek, ha az már keresettel érvényesíthetővé válik”.¹⁰ Bíró György szerint az igény az alanyi jog (jogosultság) kikényszeríthető állapota, amely lehet dologi és kötelmi jellegű.¹¹ A „jog” és az „igény” kifejezések szemléletes megjelenése a polgári eljárásjogban a *keresetjog* vagy *kereseti jog*, illetve a *jogvédelmi igény*.

Az „igény”-fogalom mellett annak szinonimájaként fordul elő, de a polgári jogban és a polgári eljárásjogban egyaránt megjelenik a „követelés” fogalma is. A hatályos Pp. a „jogérvényesítés” kifejezést nem tartalmazza, viszont több ízben, különböző összefüggésben fordul elő a „jog”, az „igény” és a „követelés”.¹² A három kifejezés („jog”, „igény”, „követelés”) pontos jelentésének meghatározása és összehasonlítása talán azért is tanulságos lehet, mert még a XIX. század végén az elévüléssel¹³ kapcsolatban vetette fel kérdésként *Meszlény Artúr*¹⁴ hogy vajon az elévülés bekövetkezésekor mi évül el a „jog”, a „kereset”, az „igény” vagy a „követelés”. A XIX. század végén és a XX. század elején a magánjogi irodalomban az „igény” fogalom vizsgálata – a keresetjoggal, kereseti joggal és követeléssel összefüggésben – több szerzőnél is központi szerepet töltött be. *Magyary Géza* kiemelte, hogy a pert általában *jogvédelmi eljárásnak* is szokás nevezni, ő hivatkozik is arra, hogy az akkor hatályos Pp. (30. §, 39. §, 129. §, 189. §, 321. §) a pert *jogot érvényesítő eljárásnak* nevezi. *Magyary Géza* szerint – mintegy új fogalommal kibővítve a vizsgálati kört – a bíróság a perben hozott *helytadó ítélet útján jogi érdeket érvényesít*, mégpedig rendszert a felperesét.¹⁵ Az egyik legnagyobb hatású hazai magánjogász, *Grosschmid Béni* a magánjogban *kötelmi, dologi és egyszemélyes igényt különböztet meg*.¹⁶

¹⁰ 1/2011. (VI.15.) PK vélemény.

¹¹ *Sectio Juridica et Politica*. Miskolc, Tomus, 2008, XXVI/2. 541–557., 542.

¹² A teljesség igénye nélkül mindhárom fogalomból három-három előfordulási helyet megjelölve: Pp. 9. § (1) bek., Pp. 121. § (1) bek., Pp. 213. § (3) bek. (*jog*); Pp. 2. § (3) bek., Pp. 82. § (3) bek., Pp. 126. § (1) bek. (*igény*), Pp. 25. § (1) bek., Pp. 130. § (1) bek. b), f), Pp. 147. § (1)-(3) bek. (*követelés*).

¹³ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 6:21–6:25. §.

¹⁴ *Meszlény Artúr* (1875–1937) bíró, ügyvéd, egyetemi tanár, jogi szakíró. A jogász munkássága főként a polgári jog és a kereskedelmi jog területén emelkedik ki. 1906-ban a *Kartellek és trösztök* című *Baumgarten Nándorral* közösen írt munkája akadémiai pályadíjat nyert. A tudományos jogi szakirodalom sokoldalú művelőjeként igen termékeny szerzőnek bizonyult. Írásait főként a Jogállam, a Jogtudományi Közlöny, a Magyar Jogászegyleti Értekezések és a Polgári Jog című szakfolyóiratok őrzik (forrás: Digitális Törvényhozási Tudástár <file:///D:/Digitaliz%C3%A1lt%20T%C3%B6rv%C3%A9nyhoz%C3%A1si%20Tud%C3%A1st%C3%A1r%20-%20Meszl%C3%A9ny%20Art%C3%Bar.html>–[letöltés ideje: 2015. március 12.] – Nem tartom indokoltnak a munkásság rövid összefoglalását. ...

¹⁵ MAGYARY Géza: *Magyar Polgári perjog*. Budapest, Digitális Törvényhozási Tudástár, 2013. 5.

¹⁶ GROSSCHMID Béni: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből második kötet második rész*. Budapest, Grill, 1932. 1309.

Grosschmid az igény fogalmának elemzésekor arra a következtetésre jut, hogy az igény és a kötelem nem fedi egymást. Az egyszemélyes jogi helyzetek körében általános, hogy a jogviszony mintegy termőtalaja a belőle származó és az azt ki nem merítő igényeknek. *Grosschmid Béni* a kereset (a bíró által megítélhető követelés) és az igény között nem tudott különbséget tenni.¹⁷ A magyar polgári jogtudomány másik nagy alakjánál, *Szladits Károlynál* az igény-fogalom többféle értelemben is megjelenik. Az egyik interpretáció szerint az „igény” azonos a „követelés”-sel.¹⁸ Az igény előfordul nála abban az értelemben is, hogy az igény az alanyi magánjog azon alakja, amely bírói marasztalás alapjául szolgálhat.¹⁹ *Szladitsnál* feltűnik az igény azzal a jelentéssel is, hogy az igény az alanyi magánjogból csak akkor ered, ha valaki a jogot megsérti. *Szladits* helytelen gyakorlatként értékelte azt az akkori magánjogban – álláspontja szerint téves – gyakorlatot, amely az igény fogalmát az anyagi jogi kereset (kereseti jog) elnevezéssel fejezte ki.²⁰ *Meszlény Artúr* a követelés és az igény kapcsolatát úgy írta le, hogy minden igény követelést tételez fel, de nem minden követelés ad igényt, azaz jogot a bírói közbenjárásra és kényszerre. A követelést a hitelező az adóshoz intézi, az igényt a bírósághoz.²¹ A Polgári Törvénykönyv 1900. évi tervezete az „igény” fogalmát – a házassági vagyoni jog kivételével – a teljes tervezetben a „követelés” fogalmával helyettesítette.²² *Meszlény Artúr* vetette fel az elévülés jogintézményével összefüggésben, hogy ekkor vajon mi érvül el a „jog”, a „követelés”, az „igény” vagy a „kereset”.²³

A „jog” és az „igény” fogalmának eredetileg elgondolt vizsgálata tehát kiegészül a „követelés” és a „kereset” kifejezések összekapcsolásával is. *Szladits Károly* megállapítása szerint „az igény fogalmát azelőtt általában az anyagi jogi kereset (kereseti jog) elnevezéssel fejezték ki, sőt ez a szóhasználat törvényeinkben ma is előfordul”.²⁴ *Szladits* álláspontja szerint ezt a szóhasználatot a félreértések elkerülése érdekében lehetőleg mellőzni kell. *Szladits* szerint *kereseti jog* perjogi értelemben az a közjogi jogosítvány, amely szerint „bárki magánjogi

¹⁷ GROSSCHMID i. m. 1310.

¹⁸ SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlata*. I. kötet, Budapest, Grill, 1933. 97. [Továbbiakban: SZLADITS 1933a)]

¹⁹ SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlata*. II. kötet, Budapest, Grill, 8. [Továbbiakban: SZLADITS (1933b)]

²⁰ SZLADITS (1933a) i. m. 99–100.

²¹ Ld. Kötelmi jog. In: MÁRKUS Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon*. V. kötet. Budapest, Pallas Rt. 1898. 75–76.

²² MÁRKUS i. m. 76.

²³ Uo.

²⁴ SZLADITS (1933a) i. m. 97.

érdekének védelme végett a bírósághoz fordulhat ezekkel a kérelmekkel, amelyeket a törvényhozás rendje a magánjogi érdekvédelem céljából megenged”.²⁵ A *kereset* pedig a perjog értelmében jelenti azt a konkrét tényelőadást, és azt a konkrét kérelmet, amelyet a peres fél eldöntés végett a bíróság elé terjeszt.²⁶ A „jog” és az „igény” konkrét tartalmának feltárása az újabb fogalmak megjelenése, és óhatatlanul a vizsgálat látókörébe kerülése által szélesebb spektrumba helyezi a kutatást, amely szétfeszíti a jelen tanulmány terjedelmi korlátait. Itt csak a kérdéskör részleges felvetésére adódik konkrét lehetőség. Az azonban már most megállapíthatónak látszik, hogy a jog- és igényérvényesítés folyamatában az „igény”-hez – magánjogi értelemben – a „követelés” kifejezés áll közelebb, a „jog” fogalom a „jogérvényesítés” fázisában a jog komplex, szerteágazó és valamennyi jogterületet átfogó – állam- és jogelméleti, jogbölcséleti, jogfilozófiai, jogszociológiai – fogalmához képest szűkebb körben, ahhoz képest behatárolt jelentéstartalommal jelenik meg. A jog-fogalom felöleli az „igény”-t és a „követelés”-t is, azok a – valamennyi jogterületre vonatkoztatható – jog fogalmán belül helyezkednek el. A „követelés” és az „igény” mint hatókörében és kiterjedésében is hasonló definíciók állíthatóak egymással párhuzamba és szembe. A nevezett kifejezések alapos és szerteágazó dogmatikai elemzéséhez feltétlenül szükséges a mögöttük lévő eljárásjogi és magánjogi tartalom alapos, precíz és minden apró részletre kiterjedő feltárása.

3. A „jog” és az „igény” („követelés”) kapcsolata a határon átnyúló vitarendezés folyamatában

A jog- és az igény érvényesítésének kérdése a határon átnyúló vitarendezés folyamatában is megjelenik. A felet megillető vagy az általa ilyennek gondolt jog vagy igény (követelés) definíció a fizetéseképtelenségi eljárásról szóló 1346/2000/EK rendeletben,²⁷ az európai fizetési meghagyásos létrehozataláról szóló 1896/2006/EK rendeletben,²⁸ és a kis értékű követelések európai eljárás-

²⁵ SZLADITS (1933a) i. m. 97.

²⁶ SZLADITS (1933a) i. m. 97.

²⁷ A Tanács 1346/2000/EK rendelete (2000. május 29.) a fizetéseképtelenségi eljárásról. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2006. 08. 29. L 234/43. szám (a továbbiakban: Fker.).

²⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 1896/2006/EK rendelete (2006. 12. 12.) az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2006. 12. 30. L 399/1. (a továbbiakban: Eufimhr.).

sában²⁹ is előfordul. Hogy eljussunk a határon átnyúló igényérvényesítés folyamatához a három hivatkozott európai uniós joganyagban az egyik közös kapcsolópontot kell megtalálni. A fizetéseképtelenségi eljárásról szóló rendeletben, az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozataláról szóló rendeletben és a kisértékű követelések európai eljárására vonatkozó rendeletben az egyik ilyen összekötő elem a *hatályra vonatkozó jogszabályi előírás*.

A fizetéseképtelenségi eljárásról szóló rendelet szerint azt valamennyi hitelezőre kiterjedő (kollektív) fizetéseképtelenségi eljárásokra kell alkalmazni, amelyek az adós *vagyon* feletti rendelkezési jogának részleges vagy teljes elvonását és felszámoló kijelölését foglalják magukban.³⁰ A rendelet nem vonatkozik a biztosítókra, hitelintézetekre, harmadik személy számára pénzeszközök és értékpapírok kezelését magukban foglaló szolgáltatásokat nyújtó befektetési vállalkozásokra vonatkozó fizetéseképtelenségi eljárásokra, illetve a kollektív befektetési formákra.³¹

A fizetéseképtelenségi eljárásra vonatkozó rendelet „hatály”- fogalmában a kulcsszó a(z adós) *vagyon(a)*, amelybe, illetve azzal szemben a hitelező által támasztott követelések (pénzkövetelések) is beletartoznak.

Az európai fizetési meghagyás létrehozataláról szóló rendelet szerint, e rendeletet *határokon átnyúló polgári és kereskedelmi ügyekben kell alkalmazni*, tekintet nélkül a bíróság jellegére. E rendelet hatálya nem terjed ki különösen az adó-, vám-és közigazgatási ügyekre, illetve az államnak az államhatalom gyakorlása során hozott aktusai vagy elkövetett mulasztásai miatti felelősségre („*acta iure imperii*”).³² Ez a rendelet nem alkalmazható a következő ügycsoportok tekintetében:

- „a. házassági vagyonjogon, végrendeleten és öröklésen alapuló jogok;
- b. csődeljárás, fizetéseképtelen társaságok vagy más jogi személyek felszámolására vonatkozó eljárások, csődegyezség, kényszeregyezség és hasonló eljárások;
- c. szociális biztonság;
- d. szerződésen kívüli kötelemből eredő követelések, kivéve
 - i. ha azok a felek közötti megállapodás tárgyát képezik, illetve tartozás-elismerés esetén, vagy

²⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 861/2007/EK rendelete (2007. 07. 11.) a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről. Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2007. 07. 31. L 199/1. (a továbbiakban: Kékeer.).

³⁰ 1346/2001/EK rendelet 1 cikk (1) bekezdése.

³¹ 1346/2001/EK rendelet 1. cikk (2) bekezdése.

³² 1896/2006/EK rendelet 2. cikk (1) bekezdése.

- ii. ha azok egy közös tulajdonból számszerűsített tartozás kiegyenlítésére szolgálnak”.³³

A kis értékű követelések európai eljárására vonatkozó rendelet szerint, ezt a rendeletet – tekintet nélkül az eljáró bíróság jellegére – azokon a határokon átnyúló polgári és kereskedelmi ügyekben kell alkalmazni, amelyeknél a követelés értéke a keresetlevél hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság általi kézhezvételekor nem haladja meg a 2000 EUR összeget, az összes kamat, kiadás és költség nélkül. E rendelet hatálya nem terjed ki különösen az adó-, vám és közigazgatási ügyekre, vagy az államnak az államhatalom gyakorlása során hozott aktusai vagy elkövetett mulasztásai miatti felelősségre („*acta iure imperii*”).³⁴ Ez a rendelet nem alkalmazható a következő ügycsoportok tekintetében:

- „a. természetes személyek személyi állapota, jog- és cselekvőképessége,
- b. házassági vagyoni jogon, tartási kötelezettségeken, valamint végrendeleten és öröklésen alapuló ügyek;
- c. csődeljárás, fizetéseképtelen társaságok vagy más jogi személyek felszámolására vonatkozó eljárások, csődegyezség, kényszeregyezség és hasonló eljárások;
- d. szociális biztonság;
- e. választott bíraskodás;
- f. munkajog;
- g. ingatlan bérlete, a pénzbeli követelésekre irányuló keresetek kivételével; vagy
- h. a magánélet tiszteletben tartásához való jog és a személyiségi jogok megsértése, beleértve a rágalmozást”.³⁵

A három hivatkozott európai uniós rendeletben a „hatály”-ra vonatkozó előírások személyi hatályt (fizetéseképtelenségi eljárás) és két esetben tárgyi hatályt szabályoznak (európai fizetési meghagyásos eljárás, kis értékű követelések európai eljárása). A tárgyi hatály körében, amely rendeletben meghatározott ügycsoportok nem tartoznak a rendelet hatálya alá, az ügyek típusától függően – az Eufmhr.-ben és a Kékeer.-ben – döntően olyan ügycsoportokat határoz meg az európai uniós jogalkotó, amelyek többnyire kívül esnek a *pénzkövetelés szolgáltatására vonatkozó követelés körén* (közigazgatás, tulajdonjog, öröklési jog stb.). Az európai uniós rendeletek hatályra vonatkozó előírása vezet el a „köve-

³³ 1896/2006/EK rendelet 2. cikk (2) bekezdése.

³⁴ 861/2007/EK rendelet 2. cikk (1) bekezdése.

³⁵ 861/2007/EK rendelet 2. cikk (2) bekezdése.

telés”, illetve a „pénzkövetelés” fogalmához. A pénzkövetelés szolgáltatására vonatkozó követelés (pénzkövetelés) a kötelmi joghoz kapcsolódik, ezért a követelés tartalmának meghatározásakor az egyéb polgári jogi jogágak figyelmen kívül maradnak. A kötelmi jog alaptétele szerint, szerződésből jogosultság keletkezik a szolgáltatás követelésére, és kötelezettség a szolgáltatás teljesítésére.³⁶ Az Eufmhr. Preambuluma és a rendelet szövege több helyen nevesíti a „követelés” és a „pénzkövetelés” kifejezést.³⁷

A kisértékű követelések európai eljárása a nevében hordozza a „követelés” kifejezést. A Kékeer.-ben is több helyen rögzítette az európai uniós jogalkotó a „követelés”-t kisértékű követelésként.³⁸ A kis értékű követelések európai eljárására vonatkozó rendelet szerint „abban az esetben, ha az eljárás során az alperes beszámítási jogára hivatkozik, az ilyen *igény* nem minősül viszontkeresetnek e rendelet értelmezésében.”³⁹ Az igény-fogalom tehát az eljárás azon stádiumában bukkan fel, amikor az alperes már az „érdemi védekezését” a felperes keresetével szemben valamilyen formában előterjesztette. A követelés-fogalom ebben a kontextusban – és mint később majd fény derül rá – más összefüggésben az európai uniós rendeleteken túl (szűkebb és tágabb formában) is felbukkan.

Az Eufmhr. a jogosult által érvényesített „követelést” („pénzkövetelést”) szabályoz a különböző előírásaiban, a Kékeer. a felperes által érvényesített „követelés”-t, és az alperes által érvényesített „igény”-t határoz meg. A Fker. a hitelező aspektusából „követelés” kifejezést, az adós szemszögéből „vagyon” fogalmat határoz meg. A fizetéseképtelenségi eljárás az adós vagyonának értékesítését foglalja magában,⁴⁰ amellyel szemben az adott eljárás keretei között a hitelezők „követelés”-t támasztanak. A Fker.-ben a „követelés” elnevezést több jogszabályi előírás tartalmazza.⁴¹

A „követelés” a hivatkozott európai uniós jogszabályokban tehát tágabb értelemben (Fker.) és szűkebb jelentésben (Eufmhr., Kékeer.) is előfordul, mert a fizetéseképtelenségi eljárásban minden követelés az adós vagyonával szemben tá-

³⁶ A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (Továbbiakban: „régí Ptk.”). A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Továbbiakban: „új Ptk.”) 6:1 § (1) bek. szerint, a kötelem kötelezettség a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás teljesítésének követelésére.

³⁷ Eufmhr. Preambulum (9), (13), (16) bekezdése, 1. cikk (1) bek. a), 1. cikk (2) bek., 7. cikk (2) bek. b), 16. cikk (3) bek., 17.cikk (1) bek.

³⁸ Kékeer. Preambulum (7), (11), (14), (29), (30) bek., 1. cikk, a II. fejezet címe, 5. cikk (1) bek., 12. cikk (1) bek., 21. cikk (1) bek., 22. cikk (1) bek., 23.cikk.

³⁹ Kékeer. Preambulum (17) bek.

⁴⁰ Fker. 2. cikk c).

⁴¹ Fker. 4. cikk (2) bek. g), h), i), 5. cikk (2) bek. b).

masztott követelést jelenti, a követelés fedezetéül az adós teljes vagyona szolgál, az európai fizetési meghagyásos eljárásban és a kisértékű követelések európai eljárásában a követelés kötelmi jogi alapokon nyugvó pénzkövetelésként fordul elő. A fizetéseképtelenségi eljárásban a „jogérvényesítés” definíció is fel-lelhető,⁴² úgy, hogy a jogszabály utal az érvényesítendő jogra és arra az anyagi jogra, amelyen a fél követelése alapul (dologi jog).⁴³ Az európai uniós jogszabályok tükrében a „követelés” a jogosult peres (nemperes) eljárásban való jog érvényesítésének első fázisára is alkalmazható „igény”-nyé azt követően válik, hogy az a hatóság (bírság, közjegyző) előtt már – a követelés érvényesítésére vonatkozó kérelem benyújtásával – az igényérvényesítés stádiumába kerül. Közös elem mindhárom eljárásban – a fizetéseképtelenségi eljárásban az adóssal szembeni pénzkövetelés alapul vételével – a követelés (pénzkövetelés) *a pénzszolgáltatás teljesítésére irányuló, kötelmi jogra visszavezethető alapja*.

4. Befejező gondolatok és következtetések, konklúziók

Elméletileg a jog legalább kétféle aspektusból közelíthető meg: a.) részben polgári (eljárási) jog, családjog által szabályozott (normatív-mindenkire vonatkozó) jogszabályi előírások összessége (tárgyi jog), b.) másrészt jogosultság valamire (alanyi jog), amely minden esetben az egyénhez, a konkrét személyhez, az adott szubjektumhoz párosítható. Az igény, amely a polgári jogban szabályozásra kerül – a teljesség igénye nélkül – lehet jótállási igény, szavatossági igény, köteleSRész kiadása iránti igény, hagyatéki hitelezői igény (stb.), amelyet a magánjog szabályoz, de egyúttal annak érvényesítésére a jogszabály (polgári jog) eljárásjogi lehetőséget (jogcímet) is teremt. Az összehasonlítás alapját a „jog” és az „igény” között ezért az *alanyi jog és polgári jogi jogszabály szerinti igény* képezheti. Kérdés, hogy a határon átnyúló vitarendezés kifejezés lehet-e azonos fogalom-e a jogérvényesítés, illetve igényérvényesítés folyamatával. Abban az értelemben mindenképpen igen, hogy a vitát rendezni kívánó félnek (személynek) valakivel szemben valamilyen követelése áll fenn.

Érdekes további aspektus lehet, hogy az európai uniós joganyagban és a magyar joganyagban meghatározott kifejezések jelentéstartalma kompatibilis-e lehet-e egymással. A jogérvényesítés közjogi értelemben a polgári bíróság előtt a megsértett – vélt vagy valószínűleg megsértett – anyagi magánjog miatt kez-

⁴² Fker. 5. cikk (4) bek., 6. cikk (2) bek.

⁴³ Fker. 5. cikk (3) bek.

deményezett eljárás. Az igény – a hivatkozott példák alapján – a tárgyi (tétel) jog alapján biztosított (jogérvényesítési) lehetőség, amely mindig a fél (személy) elhatározásán (rendelkezésén) nyugszik (alanyi jog). Az „igény” ebben az értelemben „több” (célirányosabb), mint a „jog” (amely általános és absztrakt), mert konkrét anyagi jogi eszközt ad a félnek, amelyet a polgári perben felhasználhat (pl. jótállási, szavatossági igény, hagyatéki hitelezői igény stb.). A tárgyi jog (polgári jog) által biztosított előírás, mint a polgári peres eljárásban megjelölt jogcím adott esetben kevésbé konkrét és csekély mértékben célirányos, mint a fent hivatkozott magánjogi igények.

A „követelés” és az „igény” fogalom eljárásjogi és magánjogi értelemben is elhatárolható egymástól. Polgári eljárásjogi aspektusból a követelés pénzzolgáltatás teljesítésére irányul (kötelmi alapú), az igény viszont olyan eljárásjogi lehetőség, amely bírósági úton kikényszeríthető. Polgári jogi szemszögből a követelés a kötelmi joghoz köthető (szűk jelentéstartalomban), az igény viszont a Ptk. dologi jogi, kötelmi jogi és az öröklési jogi könyveiben is megtalálható (tág interpretáció), de jellege szerint dologi és kötelmi igény különböztethető meg. A rövid elemzés alapján a kifejezések pusztán nyelvtani interpretációja és általános jelentése alapján a „követelés” és az „igény” egymás szinonimái (*Szladits Károly, Meszlény Arthúr*). A követelés, ha nem pénzkövetelésen alapul tkp. azonos az „igény” kifejezéssel. „Követelés”-e a jogosultnak a polgári (peres) eljárás előtt és a polgári (peres) eljárás folyamatban léte alatt is lehet. Az „igény” is fennállhat a polgári pert megelőzően és annak folyamatban léte alatt is. Az „igényt támasztani” kifejezés megegyezik a „jogot érvényesíteni” fogalommal. A magyar nyelv általános, mindennapi használata szerint, ami jogos, az jár az adott személynek, akinek valamire igénye van, az megilleti őt. A „jogérvényesítés” és az „igényérvényesítés” fogalmakban közös elem, hogy a fél aspektusából ragadja meg a követelés polgári ügyekben ítélkező bíróság előtti érvényesítését, mert a „jog”, illetve az „igény” – valóságosan csak az igényérvényesítő által vélt formájában – azt illeti meg, aki azzal kapcsolatos kereseti kérelmét előterjeszti a bíróságon.

Az elméleti jogtudomány szemszögeből kiindulva a két kifejezés között a különbség(ek) is szembetűnőek lehetnek. A fél „követelése” nem biztos, hogy állami kényszerrel teljesíthető (naturális obligáció), az „igény” mögött viszont fennáll ez az állami (hatósági) kényszerítő erő. A követelés rendszerint pénzkövetelést jelent, szemben az igénnyel, amely bármilyen – nemcsak pénzzolgáltatásra irányuló – követelést is átfog (személyhez fűződő jog megsértése miatti igény, tulajdonjogi igény, szerződésszegéssel kapcsolatos igény).

A hatályos Polgári perrendtartásról szóló 1952.évi III. törvény szerint a törvénynek az a célja, hogy a természetes személyek és más jogi személyek vagyoni és személyi jogaival kapcsolatban felmerült *jogviták* bíróság előtti eljárásban való pártatlan *eldöntését* az e fejezetben meghatározott alapelvek érvényesítésével *biztosítsa*.⁴⁴ A hatályos Pp. törvény cél-fogalma a jogvita – pártatlan és a törvényben meghatározott alapelvek érvényesítésével történő – eldöntését a bíróság szemszögéből mutatja be. A fél nézőpontjából megragadható „jogérvényesítés”, illetve „igényérvényesítés”-kifejezés és a bíróság szemszögéből leírható felek közötti „jogvita elbírálása” közötti kapcsolópont a hatályos Pp.-nek a bíróság polgári perben megjelölt feladatait megállapító jogszabályi előírásaiban érhető tetten. A hatályos Pp. itt szabályozott előírása szerint a bíróságnak az a feladata, hogy – összhangban az 1. §-ban foglaltakkal – *a feleknek a jogviták elbírálásához*, a perek tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéséhez *való jogát érvényesítse*.⁴⁵ A Pp. idézett előírása más értelemben, áttételesen, de mégis kapcsolódik a „jogérvényesítés” fogalmához, amely a bíróság számára telepít feladatot

- a. a felek közötti jogvita elbírálásához,
- b. a perek tisztességes lefolytatásához és
- c. az eljárás ésszerű időn belül történő befejezéséhez

fűződő jogainak az érvényesítése végett.

A „jogérvényesítés”, illetve „igényérvényesítés” a peres felek és a bíróság összműködésének az eredménye, amely a pernyertesség, illetve a pervesztesség arányában lesz többé vagy kevésbé eredményes, illetve eredménytelen. A „jog” és az „igény” érvényesítése azokban az eljárásokban, amelyek döntően polgári és kereskedelmi ügyekben fennálló (pénz) követelésre vonatkoznak a „jog” kifejezés helyébe a „követelés” elnevezés lép. A pénzkövetelés érvényesítése kötelmi jogi jogcímen alapuló jogérvényesítés. A példaként idézett európai uniós joganyag és a hazai jogi szabályozás között ezért dogmatikai szempontból kompatibilitás és azonosság állapítható meg. Az európai uniós rendeletekben is a „jogérvényesítés” kifejezés szinonimája az „igényérvényesítés”, és mivel vagy csak pénzkövetelésről van szó (Eufmhr., Kékeer.) vagy az adóssal szembeni pénzkövetelésről is (Fker.), ezért e kifejezések az európai uniós joganyag előírásai szerint – részben és egészben – a „követelés” érvényesítésével is leírhatóak.

⁴⁴ Pp. 1. §.

⁴⁵ Pp. 2. § (1) bek.